

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดเกี่ยวกับข่าว

1.1 ความหมายของ "ข่าว"

ข่าวนับว่าเป็นคำที่ได้รับการให้ความหมายแตกต่างกันไปตามแต่ละภูมิภาค หรือแต่ละประเทศ คำว่า "NEWS" หรือ "ข่าว" ในภาษาไทยนี้ยังมีการโต้แย้งกันในเรื่องจุดกำเนิดของคำนี้บางทัศนะก็กล่าวไว้ว่า "NEWS" มาจาก "NEW" แปลว่าใหม่ เมื่อเติม S หมายถึงความว่าเรื่องใหม่ ๆ หลายเรื่อง บางท่านก็อาจจะให้ความหมายว่า "ข่าว" คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกสารทิศ ซึ่งหนังสือพิมพ์ได้นำมาตีพิมพ์ หรือสถานีวิทยุนำมาออกอากาศ เพราะคำว่า "NEWS" เป็นคำย่อของ N-orth, E-ast, W-est, S-outh คือทิศทั้งสี่นั่นเอง (ยุทธวัฒน์ ภทรากานุกัทร 2522:92) แต่บางทัศนะก็ให้ความเห็นขัดแย้งว่า "NEWS" ไม่ได้มาจากพยัญชนะต้นคำของทิศทั้งสี่ในภาษาอังกฤษ ปี พ.ศ. 2165 เป็นปีเริ่มแรกที่มีการสะกดคำว่า "ข่าว" ในภาษาอังกฤษคือ "NEWES" ซึ่งปรากฏในชื่อหนังสือพิมพ์ที่กรุงลอนดอนของประเทศอังกฤษ คือ วิกลี่ นิวส์ (Weekly Newes)

โดยทั่วไปแล้วหากจะศึกษาคานิยามของ "ข่าว" อย่างชัดเจนแล้ว ก็คงต้องศึกษาคานิยามที่นักวิชาการสื่อสารมวลชนได้ให้นิยามไว้ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างมาเพียงบางส่วน ดังนี้
ขงยุทธ รัชศาสตร์ (2530 : 5 - 7) ได้กล่าวว่าเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2454 หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ชื่อ คลอเลีย วิกเลีย (Collier's Weekly:1911) ได้รายงานผลการสัมมนาเกี่ยวกับความหมายของข่าวไว้คือ

ข่าว คือ สิ่งที่เกิดขึ้น และประชาชนให้ความสนใจ

ข่าว คือ สิ่งที่ประชาชนกล่าวถึง สิ่งดังกล่าวยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นเท่าไรยิ่งทำให้ข่าวนั้นมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ข่าว คือ ความถูกต้องและความทันต่อเวลาของสิ่งที่เกิดขึ้น การค้นพบสิ่งใหม่ ความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้ง เรื่องต่าง ๆ ที่สามารถจำแนกออกมาเสนอเพื่อความพอใจหรือเพื่อความสนใจของผู้อ่านได้

ข่าว คือ อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของประชาชน อะไรก็ตามซึ่งเป็นที่น่าสนใจในปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับการบอกเล่า กิจกรรม ความคิดเห็น การแสดงออก หรือพฤติกรรมส่วนตัว

ข่าว คือ อะไรก็ตามที่ผู้คนจำนวนมากให้ความสนใจขณะนั้น และข่าวที่ดีนั้นจะต้องเป็นข่าวที่ได้รับการสนใจจากคนจำนวนมาก (Willard G. Rleyer 1932 :30)

ข่าว คือ บางสิ่งหรือทุกสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับวิถีแห่งชีวิต และสิ่งต่างๆ ทั้งหลาย ที่นำออกมาเปิดเผยต่อสาธารณะ (The United Press Association)

ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ที่ผู้คนให้ความสนใจในขณะใดขณะหนึ่ง และข่าวที่ดีนั้นจะต้อง เป็นข่าวซึ่งมีความสำคัญต่อผู้อ่านและผู้อ่านสนใจเป็นอย่างมาก (ขงยุทธ รักษาศรี:8)

ข่าว คือ เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น และมีความสำคัญที่จะสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านเป็นจำนวนมาก และข่าวที่สำคัญที่สุดก็คือ ข่าวที่สร้างความสนใจให้กับคนเป็นจำนวนมาก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ข่าวสดที่มีคนเป็นจำนวนมากให้ความสนใจ (Ralph S. Izard 1973 : 2-3)

ข่าว คือ น. คำบอกเล่าเรื่องราวซึ่งโดยปกติมักเป็นเรื่องใหม่ หรือเป็นที่น่าสนใจ คำบอกกล่าว คำเล่าลือ (ราชบัณฑิตยสถาน 2525:140)

1.2 คุณสมบัติของข่าว

1.2.1 ลักษณะของข่าว

โดยทั่วไปข่าวจะมีลักษณะที่แตกต่างกันได้ 2 ประเภท คือ ข่าวที่เกิดขึ้นทันทีทันใด (spontaneous news) และข่าวที่มีการวางแผน (planned news) ข่าวที่เกิดขึ้นทันทีทันใดเป็น เรื่องของ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับไฟไหม้ แผ่นดินไหว อุบัติเหตุ ฆาตกรรม และการจับกุม เป็นต้น ส่วนข่าวที่มีการวางแผนได้แก่ เหตุการณ์ที่มีการจัดเตรียมและวางแผนมาก่อน เช่น ข่าวการประชุม การอภิปราย การตัดสิน การประชุมแถลงข่าว การจัดเวที การแสดง ฯลฯ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้จะมีการจัดเตรียมโดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การผู้จัดทำข่าวซึ่งเป็นที่มาของแหล่งข่าวต่างๆ (ครุณี หิรัญรักษ์ 2529 :42 - 43)

1.2.2 ประเภทของข่าวทั่วไป

หากจะจัดประเภทของข่าวโดยรวมแล้วอาจแบ่งข่าวต่างๆ ออกได้เป็นสองระดับ คือ ข่าวหนัก และข่าวเบา (Ralph S. Izard:16)

ข่าวหนัก (Hard News) หมายถึง ข่าวที่สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคม เช่น ข่าวเศรษฐกิจ รัฐศาสตร์ การเมือง การศึกษา เป็นข่าวที่เป็นเรื่องเป็นราวแก่ผู้อ่านมากกว่าที่จะให้เฉพาะความรื่นรมย์ (Spencer Crump 1974:47)

ข่าวเบา (Soft News) หมายถึง เรื่องข่าวที่เสนอให้ความสบายใจ ไม่ต้องคิดอะไรมาก ข่าวเบา มีความสำคัญรองไปจากข่าวหนัก เช่น ข่าวสังคม ข่าวที่ประชาชนสนใจ ข่าวกิจกรรมจากสโมสรหรือสมาคมต่างๆ ตลอดจนข่าวบันเทิง

การจัดประเภทของข่าวนี้ นอกจากจะจัดประเภทโดยรวมในด้านระดับความสำคัญของข่าวแล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทของข่าวตามหัวข้อข่าว เนื้อข่าว ผลกระทบของข่าว สถานที่เกิดข่าว และสถานที่เสนอข่าวได้อีกด้วย การจัดประเภทของข่าวแบบต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความสนใจของแต่ละบุคคล

1.2.3 ความสำคัญของข่าวเชิงหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในฐานะที่โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าโทรทัศน์มีหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่ การให้ข่าวสารแก่ผู้ชม การให้ความคิดเห็น การให้ความบันเทิง และการให้บริการแก่ผู้ชมและชุมชน

ฮาร์ลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell 1974) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้เสนอว่าหน้าที่ของสื่อมวลชนมี 3 ประการ คือ

1. การเฝ้าดูสภาพสิ่งแวดล้อม นั่นคือ มีหน้าที่เสนอข่าว
2. การประสานส่วนต่างๆ ของสังคมหรือการอธิบายความคิดเห็นต่างๆ
3. การถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือการให้การศึกษาแก่ผู้ชมนั่นเอง

นอกจากนี้ ชาร์ลส์ อาร์ ไรท์ (Charles R. Wright) นักสังคมวิทยาได้เพิ่มหน้าที่ของสื่อมวลชนตามที่ลาสเวลล์ได้กล่าวไว้อีกประการหนึ่งคือ

4. การให้การบันเทิง

การบริโภคข่าว และข่าวสารของประชาชนจากสื่อมวลชน นอกจากจะตอบสนองต่อหน้าที่ของสื่อมวลชนเองแล้ว ข้อมูลที่ประชาชนได้รับจากการเปิดรับสื่อมวลชนยังมีส่วนช่วยในกระบวนการตัดสินใจตามแนวคิดของ เฮอริเบิร์ต เอ. ไซมอน (Herbert A. Simon) ที่กล่าวว่ากระบวนการตัดสินใจมี 4 ระดับ ได้แก่

1. กิจกรรมการแสวงหาข่าวสาร ได้แก่ การเสาะแสวงหาข่าวสาร ข้อมูลทั้งหลาย
2. กิจกรรมการสร้างแบบหรือออกแบบ ได้แก่ การประดิษฐ์ การพัฒนา รวมทั้งการวิเคราะห์แนวทางต่างๆ ที่น่าปฏิบัติ
3. กิจกรรมในการเลือก ได้แก่ การเลือกแนวทางเฉพาะที่จะทำได้
4. กิจกรรมในการทบทวน ได้แก่ การประเมิน และการเลือกแนวทางการปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่า "ข่าว" เป็นปัจจัยสำคัญต่อมวลชนประการหนึ่ง ซึ่งจะพบว่าไม่ว่าหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ หรือหน้าที่ของสื่อมวลชน นักวิชาการได้บรรจุเป็นหน้าที่หนึ่งที่จะต้องให้ "ข่าว" "ข่าวสาร" แก่ประชาชน หรือกลุ่มเป้าหมาย แม้แต่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน "ข่าว" ก็มีสวนผูกพันกับปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคล รวมทั้งสังคม ซึ่งสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อนหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น "สังคมพลวัต" (dynamic) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ขงยุทธ รัชศาสตร์ :12)

1.3 การประเมินคุณค่าข่าว

ตัวแปรที่มีบทบาทต่อการประเมินคุณค่าของข่าวที่สำคัญ 3 ตัวแปร ซึ่งน่าจะเข้าได้กับสื่อมวลชนทุกประเภท ได้แก่ ผลกระทบของเวลา ผลกระทบของความคิดเห็นของนักข่าว และผู้อ่าน[ผู้ชม] ในการประเมินคุณค่าของข่าวที่ได้รับการเสนอทางสื่อมวลชนนั้น ต้องพิจารณาองค์ประกอบของข่าวเพื่อใช้เป็น เกณฑ์ในการประเมินคุณค่า องค์ประกอบดังกล่าว (ครุณี หิรัญรักษ์ :45-47) ได้แก่

1. ความทันต่อเหตุการณ์ หมายถึง ความรวดเร็วฉับไวในการรายงานเหตุการณ์ให้ผู้อ่าน[ผู้ชม]ได้ทราบทันที ดังนั้น ข่าวจะต้องสด ใหม่ และทันเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม ภัยทั่วไปข่าวบางข่าวจะมีลักษณะ เป็นเสมือนสินค้าหรือวัตถุที่ใช้แล้ว ภัยที่บางคนจะให้ความสนใจข่าวที่ผ่านมา ภัยเฉพาะข่าวที่ให้รายละเอียดคำถามหลังข่าวสารที่ออกกระจายเสียงทางวิทยุหรือโทรทัศน์

2. ความใกล้ชิด ความสนใจของผู้อ่านจะมีความสัมพันธ์กับความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ภัยที่ผู้อ่านจะให้ความสนใจในข่าวที่ตนเองมีส่วนหรือมีความใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักบุคคลในข่าว สถานการณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องในข่าว ผู้อ่าน[ผู้ชม]

จะทำให้ความสนใจในสิ่งที่ใกล้ตัวเอง หรือชุมชนของตัวเอง มากกว่าในสิ่งหรือชุมชนที่ไกลออกไปจากตัวเอง

3. ความขัดแย้ง คนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจอย่างมากต่อเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งหรือมีการเผชิญหน้า เช่น ข่าวเกี่ยวกับการสู้รบ สงคราม เป็นต้น นอกจากนั้นจะเป็นความขัดแย้งทั่วไป เช่น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสัตว์ หรือระหว่างเชื้อชาติต่อเชื้อชาติ เป็นต้น

4. ความเด่น ความเด่นในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านของบุคคล สถานที่ และสิ่งของ มักจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่าน จุดเด่นต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่หนังสือพิมพ์[สื่อมวลชนประเภทต่างๆ] มักจะนำมาเสนอเพื่อสนองความต้องการในกลุ่มผู้อ่าน[ผู้ชม]

5. ความต่อเนื่อง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์[บรรณาธิการข่าวของสื่อมวลชน]มักจะนำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อ่านมาเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์[ทางสื่อมวลชน]เสมอ เช่น ข่าวเกี่ยวกับการทำงานของการประปา การไฟฟ้า ภาษีอากร การนัดหยุดงาน การว่างงาน ฯลฯ ซึ่งเรื่องราว ดังกล่าวนี้อาจมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้คนในชุมชน

6. ความใหญ่โตหรือความสำคัญของ เรื่องหรือเหตุการณ์ ลักษณะสำคัญของมนุษย์โดยทั่วไป มักจะมีความสนใจในเรื่องที่ใหญ่โต และเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย และมีจำนวนหรือขนาดใหญ่มาก เช่น อุบัติเหตุรถชนหรือรถคว่ำตายหมู่ เครื่องบินตก น้ำท่วม ฯลฯ เป็นต้น

7. องค์ประกอบอื่นๆ ได้แก่ ความแปลกใหม่ ความผิดปกติ ความตื่นเต้นเร้าอารมณ์ เช่น อารมณ์ทางเพศ ความเบ่ซ่าเปลี่ยว ความไม่ยุติธรรม ความกตัญญู และความตลกขบขัน เป็นต้น

คุณค่าดังกล่าวทั้ง 7 ประการนี้ คุณค่าของข่าวในด้านความใหม่ หรือความทันต่อเหตุการณ์ ความใกล้ชิดผู้อ่าน[ผู้ชม] ได้รับความสนใจของข่าวมากที่สุด รองลงไปได้แก่ คุณค่าของความต่อเนื่องของผลกระทบ และความขัดแย้ง

1.4 คุณสมบัติของข่าวที่ดี (ครุณี หิรัญรักษ์ : 47-48)

1. ความถูกต้อง หมายถึง ความถูกต้องในการเสนอข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความถูกต้องดังกล่าวจะสามารถกระทำได้โดยการตรวจสอบให้แน่เสียก่อน [ที่จะนำเสนอทางสื่อมวลชน] โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับ รวมทั้งชื่อ บุคคล สถานที่ ตำแหน่ง ฯลฯ ทั้งนี้จะต้องรวมถึงการใช้ภาษาและตัวสะกดที่ถูกต้อง

2. ความสมคูลย์ ข่าวทุกข่าวจะต้องมีความเน้นหนักข้อเท็จจริง และความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อเท็จจริง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์และได้รับรายละเอียดมากพอในการนำไปประกอบการพิจารณาหรือตัดสินใจอย่างถูกต้อง และอย่างเป็นธรรม

3. ความเป็นกลาง หรือความไม่เอาตัวไปพิวพัน ข่าวที่ดีจะต้องไม่มีการสอแตรก หรือแสดงความคิดเห็น เข้าไว้ในข่าวจะต้องเป็นการรายงานอย่างตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง หรือมีอคติจากผู้เขียน

4. ความกระชับรัดกุมและชัดเจน ข่าวที่ดีจะต้องเป็นข่าวที่เขียนด้วยความชัดเจน ไม่กำกวมใช้ภาษาสั้น กระชับรัดกุมและเข้าใจง่าย

ผลการวิจัยของอรนุช เลิศจรรยาภักษ์(2529) เรื่อง โจรทศน์: วิธีคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของข่าวของสถานีโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานคร พบว่าวิธีการคัดเลือกข่าว และจัดลำดับความสำคัญของข่าว ขึ้นอยู่กับหัวหน้าฝ่ายข่าวและบรรณาธิการข่าว เป็นสำคัญ หัวหน้าฝ่ายข่าวและบรรณาธิการข่าวจะมีหลักการบริหารงาน นโยบาย วัตถุประสงค์ของสถานีโทรทัศน์ ตลอดจนกฎหมายว่าด้วยระเบียบการบริหารงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เป็นแนวทางในการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญ

ในเรื่องการจัดกำหนดวาระประเด็นสำคัญของข่าว (agenda-setting) ข่าวพระราชกรณียกิจจัดอยู่ในลำดับแรก ลำดับรองลงมาคือข่าวรัฐบาล เน้นความสำคัญที่ตัวบุคคลในวงการรัฐบาล และกิจการทหาร สำหรับข่าวรัฐบาลนี้สถานีโทรทัศน์ทั้งสามสถานี(ช่อง 5 , ช่อง 7 และช่อง 9)ให้เวลากับข่าวรัฐบาลมากที่สุด ประเด็นสำคัญของข่าวการเมืองถูกจัดให้เป็นลำดับที่ 3 แต่สถานีโทรทัศน์ทั้งสามสถานีให้เวลากับข่าวการเมืองน้อยที่สุด

ข่าวพัฒนา ซึ่งเป็นข่าวเกี่ยวกับประเด็นสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การเกษตร อนามัย อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย การศึกษา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ ถูกจัดไว้เป็นลำดับที่ 4 โดยสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. ให้เวลากับข่าวประเภทนี้มาก

กว่าอีกสองสถานี และสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ให้ความถี่กับข่าวประเภทนี้น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับทั้งสามสถานี การกำหนดวาระประเด็นสำคัญของข่าวประเภทที่ 5 คือ ข่าวทั่วไป ซึ่งเป็นข่าวเกี่ยวกับอุบัติเหตุ อุบัติภัย อาชญากรรม ข่าวสังคมและอื่น ๆ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. ให้ความสำคัญกับข่าวดังกล่าวใกล้เคียงกัน สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ให้ความสำคัญกับข่าวดังกล่าวประเภทนี้น้อยที่สุด ทิศทางการจัดกำหนดวาระประเด็นสำคัญของข่าว เริ่มจากสื่อมวลชนไปสู่ประชาชน

2. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนา

แนวความคิดในการพัฒนาเริ่มมีขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมาแนวความคิดในการพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากแนวคิดความทันสมัยที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากอเมริกาและประเทศที่พัฒนาแล้ว ไปสู่แนวความคิดในการพึ่งพาตนเอง การใช้เทคโนโลยีในท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน

คำว่า "พัฒนา" ใช้นามมาใช้กันอย่างแพร่หลาย บางครั้งก็เกิดความสับสนเกี่ยวกับความหมายของคำคำนี้ ว่าหมายถึง "การทำให้ทันสมัย" บ้าง (Modernization) "การเปลี่ยนแปลง" (Change) บ้าง "การเพิ่มขึ้น" (Growth) บ้าง "การเป็นสังคมอุตสาหกรรม" (Industrialization) บ้าง และจากลักษณะดังกล่าวนี้เอง ใช้นามมาเรียกชื่อสังคมต่างๆ ว่าเป็นสังคมที่กำลังพัฒนา (Developing) สังคมด้อยพัฒนา (Underdeveloped) เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ คำว่าพัฒนาได้รับการพิจารณาอย่างกว้างขวางกว่าแต่ก่อน กล่าวคือ แทนที่จะมองการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ก็ได้ครอบคลุมการพัฒนาทางด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย สหประชาชาติได้นิยามไว้ว่า "การพัฒนาเป็นกระบวนการเจริญเติบโตพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง" (อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์ 2522:25)

วิมาล ดีสซันายาเก (Wimal Dissanayake 1985: 20-21) ได้จัดประเภทของการศึกษาการพัฒนาและการสื่อสารที่ได้รับการยกย่อง ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาไว้เป็นสี่ประเภท กล่าวคือ แนวความคิดประเภทแรกให้ความสนใจในการเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในความหมายของการเป็นสังคมอุตสาหกรรมคามวิถิทางของประเทศที่ก้าวหน้าที่สำคัญทั้งหลาย แนวคิดนี้จะพบได้ในงานของ ชรามม์ (Schramm)

เลนเนอร์ (Lerner) พูล (Pool) และไพร์ (Pye) แนวความคิดประเภทที่สองให้ความสนใจกับการวางแผนของชาติค่อนข้างน้อย เป็นงานของ ชิลเลอร์ (Schiller) สไมท์ (Smythe) หรือ นอร์เดนสเตรง (Nordenstreng) พวกเขาให้ความสนใจกับการสื่อสาร และการพัฒนาว่าเป็นธรรมชาติของการสร้างชาติ วิชาไม่ให้ความสนใจในเรื่อง "วัฏจักรของการปฏิบัติประวัติศาสตร์ในแต่ละสังคม และเงื่อนไขในด้านรูปแบบของเศรษฐกิจโลก และลักษณะทั่วไปของการพัฒนา" สำหรับแนวทางการศึกษาการพัฒนาในอีกสองแนวคิดสุดท้ายมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แนวคิดหนึ่งสนใจกับการแพร่กระจายอย่างยุติธรรมของการพัฒนาคนเอง รวมถึงบทบาทของวัฒนธรรมต่อการพัฒนา และความต้องการในสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรมตามรูปแบบของการพัฒนา แนวคิดนี้ยังเน้นถึงความสำคัญของกระบวนการพัฒนา และการสื่อสารแบบสองทาง และแนวคิดประเภทสุดท้ายเน้นการเพิ่มความตระหนักถึงตนเอง รวมถึงส่งเสริมการใช้การพัฒนาแบบรวม การพึ่งพาตนเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 หน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคมและการพัฒนา

วิทยุธรรมชาติแล้วสื่อมวลชนมีหน้าที่ในการเสนอข่าวสารและข้อเท็จจริง การเสนอความคิดในทางสร้างสรรค์ที่ชี้แนะแนวทางแก่สังคม และการให้สารบันเทิงแก่สาธารณชน สภาพของการสื่อสารมวลชนในหน้าที่ดังกล่าวนี้เองที่มีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ

แนวคิดของการใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาเกิดขึ้นครั้งแรกในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากเกิดสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ และสังคมขึ้นทั่วโลก ขณะเดียวกันนักวิชาการ และนักการสื่อสารมวลชนได้เห็นถึงความสำคัญ และศักยภาพของสื่อมวลชนที่ได้นำมาใช้ในการปลุกระดมมวลชนในสงครามโลกครั้งที่สองอย่างได้ผล แนวคิดของการใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากแนวคิดแรกคือ การทำให้ทันสมัย (Modernization) ไปสู่การปฏิวัติเขียว (Green Revolution) การพึ่งพาตนเอง (Self Reliance) และการมีส่วนร่วมในทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชน

นักวิชาการทางสื่อสารมวลชนหลายท่าน ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคม และการพัฒนาไว้ในหลายว ประเด็น อาทิ

ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 นักวิชาการด้านการสื่อสารได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในเชิงของการทำให้ทันสมัย หรือการเผยแพร่นวัตกรรมให้แก่ประชาชนยอมรับ และปฏิบัติตามค่านิยมของการบริโภคนวัตกรรมเหล่านั้น แนวความคิดนี้จะเห็นได้ชัดในแนวความคิดของ พูล (Pool) ชแรม (Scharamm) และ เรา (Rao) (I.S. Pool 1960) ได้สรุปบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนา ดังนี้

1. สร้างจินตภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาขึ้นในจิตใจของประชาชนโดยแสดง
 - 1.1 ให้เห็นว่าโลกทั้งโลก เป็นชุมชนเดียวกัน
 - 1.2 ให้เห็นส่วนของโลกที่พัฒนาแล้ว
 - 1.3 ให้เห็นว่าชีวิต เป็นเรื่องที่สูงขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน
 - 1.4 ให้เห็นคุณค่าของการศึกษา เพื่อประชาชนจะได้เกิดความต้องการที่จะอ่านออก เขียนได้ มีจิตใจเป็นวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
 - 1.5 ให้เห็นความเป็นไปได้ของการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ
2. ส่ง เสริมให้เกิดความเต็มใจที่จะวางแผนและปฏิบัติการในระดับกว้าง
3. ส่ง เสริมการสร้างจิตสำนึกในความเป็นชาติ
4. ช่วยสร้างความคุ้นเคยหรือความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับสัญลักษณ์ใหม่ วัตถุใหม่ และสถานการณ์ใหม่
5. เป็น เครื่องมือหรือหนทางในการแสดงความคิดเห็นของปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือสถาบันที่สนับสนุนการพัฒนา
6. ช่วยถ่ายทอดข่าวสารข้อเท็จจริง และให้ทักษะบางอย่างที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา
7. ช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงมือกระทำ
8. ช่วยทำให้ประชาชนเกิดความสนใจในปัญหาที่ควรได้รับความสนใจ
9. ช่วยยกระดับความปรารถนาของประชาชน และช่วยกำจัดความเชื่อในพรหมลิขิตและความเฉื่อยชา
10. ช่วยส่ง เสริมให้เกิดการยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานใหม่
11. ช่วยขยายเวทีของการอภิปรายถกเถียง เกี่ยวกับนโยบายให้กว้างขึ้น กระจาย ชักจูง และสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

12. ช่วยให้เห็นสถานภาพแก่ผู้นำในการพัฒนา
13. ช่วยกระตุ้นและป้อนข่าวสารให้แก่การสื่อสารระหว่างบุคคล
14. มีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนทัศนคติที่ไม่พึงรากลึก
15. ช่วยเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขทัศนคติที่ฝังรากลึกโดยทางอ้อมได้บ้าง
16. ช่วยสร้างทัศนคติใหม่ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติที่เกี่ยวกับเอกภาพของชาติ) ได้โดยตรง
17. ช่วยสนับสนุนการศึกษา และการฝึกอบรมทุกชนิด
18. ช่วยปฏิบัติการกิจการด้านการให้ความรู้อย่างกว้างขวางด้วยตัวของมันเอง
19. ช่วยขยายตลาดให้กว้างขึ้น
20. ช่วยจูงใจประชาชนให้ตระหนักถึงความเป็นชาติของคน ตระหนักถึงการเป็นสมาชิกในชุมชนโลก
21. ช่วยหาอาชีพใหม่ให้แก่บุคคล
22. ช่วยลดความกดดันในที่คันทากัน
23. ช่วยยกสถานภาพทาง เศรษฐกิจของครอบครัว
24. ก่อให้เกิดความต้องการในสินค้า
25. กระตุ้นการริเริ่มในท้องถิ่น และการเข้ามีส่วนร่วมในวงธุรกิจ เพื่อทำลายการผูกขาดในทางการค้า
26. กระตุ้นคนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ให้ชวนชวายเป็นคนอ่านออก เขียนได้
27. จูงใจบิดามารดาให้ส่งบุตรของตนไปโรงเรียน
28. ช่วยให้ประชาชนพบบรรทัดฐานใหม่ และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง
29. ช่วยมวลชนให้ตระหนักถึงอำนาจของตน และจูงใจมวลชนให้มีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น
30. ช่วยให้รัฐบาลทราบถึงความต้องการ และปฏิกิริยาของประชาชนและช่วยให้ประชาชนทราบถึงแผน ความเป็นไปได้ของแผน และข้อจำกัดของรัฐบาล
31. ช่วยให้ชุมชนหรือประเทศมีอำนาจ เนื่องจากคนในชาติมีความสามัคคี
32. ช่วยเปลี่ยนอิทธิพลที่เนื่องมาจากอายุ และสถานภาพตามแบบประเพณีให้กลายเป็นอิทธิพลที่เนื่องมาจากความรู้และความสามารถ

33. ช่วยเปลี่ยนแปลงที่มาของสถานภาพทางสังคมและอำนาจในทางการเมือง จากการสืบตระกูลมาเป็นความสำเร็จในสิ่งที่กระทำ
34. จูงใจผู้นำตามแบบประเพณีและผู้นำที่มีลักษณะอนุรักษนิยมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา

ต่อมา วิลเบอร์ แชรรม (จุมพล รอดคำดี 2532:21) กล่าวว่าสื่อมวลชนควรมีหน้าที่ยในการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. เป็นยามตรวจสอบ คือ การให้ข่าวสารและอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ว่าได้รุคหน้าไปเพียงใด หน้าทีนี้สื่อมวลชนต่างๆ ก็ค้นหาหน้าทีนี้อยู่แล้ว ซึ่งในการพัฒนาประเทศก็เช่นกัน ถ้าขาดสื่อมวลชนข่าวสารการพัฒนาประเทศก็จะถึงหมู่ประชาชนได้ช้ากว่ากำหนด ซึ่งผลอาจจะทำให้แผนการพัฒนาต่างๆ ล้มเหลวได้

2. เป็นผู้ก่อให้เกิดสิ่งที่น่าสนใจ ส่งเสริมทำให้เกิดความรู้ และสร้างเสริมประสบการณ์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง สื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในการนำสิ่งใหม่มาห้ประชาชนได้รู้จัก และได้ทราบว่ามีผู้อื่น หรือสังคมอื่นเขาเป็นอย่างไร มองในแง่ของการพัฒนาแล้วก็เท่ากับว่า ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ที่ดี และช่วยห้ประชาชนแต่ละสังคมเกิดความรู้สึก เห็นอก เห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาคนเพื่อให้เกิดความอยากที่จะร่วมมือกัน

3. เป็นผู้ก่อให้เกิดความน่าสนใจขึ้น หมายถึงว่า สื่อมวลชนจะเป็นผู้นำเอาสิ่งต่างๆ มาทำห้เป็นที่น่าสนใจขึ้น ซึ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา สามารถสร้างสื่อมวลชนให้มีบทบาทที่สำคัญที่ห้ห้การพัฒนาประเทศ เป็นสิ่งที่น่าสนใจแก่ประชาชนได้

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างความทะเยอทะยานให้กับประชาชนได้ ุคยจะเป็นผู้สร้างความทะเยอทะยานทั้งในส่วนตัวและชาติให้เกิดความอยากอยู่ดีกินดี หรือแสวงหาวิถีชีวิตที่ดีกว่า การที่คนเราพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่จนเกินไป ก็อาจจะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ช้า

5. เป็นผู้สร้างบรรยากาศของการพัฒนาที่เกิดขึ้น ในที่นี้หมายถึงว่า สื่อมวลชนได้กระตุ้น และให้มโนภาพและความรู้แก่ประชาชนในด้านการพัฒนาต่างๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งก่อให้เกิดความสนใจในสิ่งต่างๆ ก่อให้เกิดการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสิ่งทีควรจะเป็นในอนาคตว่าควรจะดีกว่าปัจจุบันอย่างไรบ้าง

6. ช่วยให้เกิดกระบวนการตัดสินใจในทางอ้อมทั้งในแง่ของทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ สื่อมวลชนจะเป็นตัวกระตุ้นในทางอ้อมให้ประชาชนเกิดการ เปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมคงเดิม ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกรณีพิสูจน์ได้แน่ชัดว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติที่ถูกฝังแน่นในหมู่ประชาชนได้สำเร็จ แต่สื่อมวลชนก็เข้ามามีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงทางอ้อม กระบวนการตัดสินใจในการ เปลี่ยนแปลงที่สำคัญนั้นต้องอาศัยสื่อบุคคล เป็นสื่อที่สำคัญ

7. ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทางสื่อบุคคล หมายถึง การกระจายข่าวสารผ่านสื่อมวลชนไปเพื่อวัตถุประสงค์ให้ประชาชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับเอาข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นไปถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง ซึ่งผลก็คือทำให้มีการตัดสินใจได้ดีขึ้น

8. สื่อมวลชนสามารถสร้างสภาพภาพให้บุคคลได้ หมายถึงว่า สื่อมวลชนสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่บุคคลได้ โดยอาจจะใช้วิธีการยกย่องหรือเอ่ยถึงอยู่เสมอ เท่ากับว่าสื่อมวลชนช่วยสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่ตัวบุคคลซึ่งหมายถึงบุคคลผู้นั้นอาจจะกลายเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศต่อไปได้

9. สามารถขยายนโยบายของรัฐบาลให้เป็นที่เข้าใจหรืออภิปรายกันกว้างขวางขึ้นในหมู่ประชาชนแต่ละท้องถิ่นได้ หมายถึง ความคิดความเห็น หรือนโยบายของรัฐบาลในการบริหารประเทศ ย่อมเป็นที่น่าสนใจแก่ประชาชนเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นของตนเองว่าจะมีแผนหรือนโยบายในการพัฒนาอย่างไร เมื่อสื่อมวลชนได้ช่วยขยายความหรือถ่ายทอดออกไปอย่างกว้างขวางแล้ว ประชาชนก็ย่อมจะแสดงความเข้าใจ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามได้ง่าย

10. สื่อมวลชนสามารถควบคุม หรือบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมได้ นั่นคือ สิ่งใดก็ตามที่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดไปจากบรรทัดฐานทางสังคม ถ้ายังไม่มีการนำมาตีแผ่กันในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวางแล้ว ทุกคนในสังคมก็ดูเหมือนว่าจะมีปฏิกิริยาคัดค้านหรือแสดงความไม่เห็นด้วยอยู่ในใจเท่านั้น แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่สื่อมวลชนนำมาตีแผ่สู่สาธารณชน การคัดค้านอย่างออกหน้าออกตาก็คงจะเกิดขึ้นทันที ซึ่งเท่ากับว่าสื่อมวลชนได้ช่วยให้สังคมอยู่ในกรอบหรือบรรทัดฐานที่วางไว้ได้

2. การหลังไหลของข่าวสารอันแรงของนโยบาย สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาตัวเองแล้วต่างได้พบว่าการตัดสินใจใด ๆ นั้น จะต้องให้แพร่กระจายเป็นที่รับรู้ไปอย่างกว้างขวาง เหตุผลสำคัญข้อหนึ่งก็คือการตัดสินใจดังกล่าวต้องการให้เกิดจากการได้มีส่วนร่วมของประชาชน การให้สังคมไปสู่สภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ต้องการการหลังไหลของข่าวสาร เพื่อช่วยในการกำหนดนโยบายให้เป็นไปตามเจตจำนงของปวงชน

3. การหลังไหลของข่าวสาร อันแรงของการสอนให้เรียนรู้ เพื่อให้การพัฒนาที่กำลังดำเนินไปด้วยดีนั้น เกือบทุกคนในประเทศที่กำลังเรียนรู้ถึงการพัฒนานั้น

อาจกล่าวสรุปโดยทั่วไปได้ว่า การหลังไหลของข่าวสารนั่นเอง เป็นการสร้างบรรยากาศซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนารอบจะต้องการให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง เพื่อว่าการหลังไหลของข่าวสารเช่นว่านี้ ที่จะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจของชาติเป็นไปตามเจตจำนงของคนในชาติมากที่สุด หรือเป็นการตัดสินใจที่ยืนอยู่บนฐานที่มีเหตุผลเพียงพอ การก่อให้เกิดการหลังไหลของข่าวสารอย่างเพียงพอ เป็นเรื่องจำเป็นด้านความรู้ที่จะต้องให้มีขึ้นร่วมกันในระหว่างคนที่มีความรู้มากกับคนที่มีความรู้น้อย เพื่อให้ทุกฝ่ายจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน จุดสำคัญของการพัฒนาประเทศก็คือการที่ประชาชนนั่นเอง ได้เปลี่ยนแปลงตัวเองและสื่อมวลชนก็มีบทบาทอย่างสำคัญในการช่วยเปลี่ยนแปลงประชาชนหรือไปกระตุ้นเร้าประชาชนให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพื่อให้บรรลุถึงการพัฒนาประเทศ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม(เกียรติกฤษ พงษ์พาณิชย์ : 88-90)

แม้ว่าสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ ถึงเราจะรู้จักใช้อย่างมีแผน แต่ลาพังสื่อมวลชนเพียงสิ่งเดียวคงจะไม่สามารถสนับสนุน หรือส่งเสริมการพัฒนาได้สมบูรณ์นัก ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากสื่ออื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย ประการสำคัญก็คือ จะวางแผนและออกแบบเนื้อหาสำหรับสื่อมวลชนอย่างไร จึงจะเหมาะสมและสอดคล้องกับสื่ออื่น ๆ ไปในขณะเดียวกัน(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 26-27) การที่จะนำสื่อมวลชนมาใช้เพื่อการพัฒนาอย่างได้ผลนั้น สื่อมวลชนต้องมีลักษณะที่สำคัญสี่ประการ (เสถียร เขษประทีป 2531: 95-96) ดังนี้

1. สื่อมวลชนสามารถเข้าถึงประชาชน
2. สื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนต้องมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
3. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสามารถทำให้ผู้รับสาร เกิดความสนใจ
4. เนื้อหาที่นั้นต้องมีผลหรืออิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้รับสารได้รับความรู้ใหม่ที่ทันสมัย ทักษะที่เห็นด้วยกับการพัฒนา และปฏิบัติตามการพัฒนานั้นในที่สุด

ในความเห็นที่สอดคล้องกัน เนอร์ฟิน (M. Nerfin 1977 : 10-11) เห็นว่าการพัฒนาควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

1. สอดคล้องกับความต้องการหรือความจำเป็นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจของมนุษย์ ครอบคลุมอย่างมีของมวลชนส่วนใหญ่ที่ถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ ในขณะเดียวกันก็ให้หลักประกันแก่มนุษย์ทุกคนในการแสดงความคิดเห็น การสร้างสรรค์ ความเสมอภาค และการที่จะตัดสินใจชะตาอนาคตของตนเอง

2. คำนึงถึงปัจจัยภายใน การพัฒนาต้องมาจากรากฐานภายในของแต่ละสังคม ซึ่งจะทำให้สังคมมีอำนาจสมบูรณ์ในการกำหนดค่านิยมและแนวทางในอนาคตของตน การพัฒนาไม่ใช่กระบวนการที่ตั้งอยู่บนแกนเส้นตรงที่มีขั้วสองด้านที่มีลักษณะตรงกันข้ามกัน ดังนั้นจึงไม่มีแบบจำลองของการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป แต่ละสังคมต่างมีเป้าหมายและลำดับความสำคัญในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป แบบแผนของการพัฒนาซึ่งมีลักษณะต่างๆ กันเท่านั้น จึงจะสามารถตอบสนองลักษณะ เฉพาะของแต่ละสังคมได้

3. พึ่งตนเอง ในการพัฒนานั้นแต่ละสังคมต้องพึ่งความเข้มแข็ง และทรัพยากรซึ่งเป็นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ การพึ่งตนเองนี้จำเป็นต้องทำทั้งในระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ (ร่วมกันพึ่งตนเองระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีปัญหาเหมือนกัน) แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยภายในของแต่ละสังคม

4. เหมาะสมกับสังคมและสภาพแวดล้อม การใช้ทรัพยากรของสังคมต้องเป็นไปอย่างระมัดระวัง ครอบคลุมถึงการที่ระบบนิเวศวิทยาของสังคม และอิทธิพลที่อยู่รอบสังคมอาจมีผลต่อคนรุ่นนี้ และรุ่นต่อไป

5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม การที่จะเกิดความสัมพันธ์ทางสังคม กิจกรรมทาง เศรษฐกิจ และการกระจายประโยชน์ตอบแทนอย่างเป็น

ประชาธิปไตย มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมนั้น จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การพัฒนาควรเน้นที่โครงสร้างไม่ใช่วิถีทาง เพราะโครงสร้าง เป็นสิ่งที่กำหนดวิถีทางที่ ประชาชนหาการสื่อสาร ไม่ใช่วิถีทางที่ประชาชนหาการสื่อสาร เป็นสิ่งที่กำหนดโครงสร้าง

2.2 การพึ่งตนเองแนวความคิดในการพัฒนาแบบใหม่

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดในการพัฒนาในระยะแรก นั้นเป็นแนวความคิดในการ พัฒนาในลักษณะพึ่งพา นั่นคือประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายพยายามที่จะพัฒนาประเทศให้ เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วในทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ทำให้ ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต่างต้องแสวงหาและพึ่งพา ความรู้ เทคโนโลยี และ เครื่องมือต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ

ต่อมาแนวความคิดในการพัฒนาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สู่ยุคของการพัฒนาแบบผสมผสาน นั่นคือมุ่งพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจของประชาชน รวมทั้งจุดหมายของการพัฒนาไม่ได้นำไปสู่ลักษณะทางสังคมแบบเดียวกัน หรือความทันสมัย แต่ไปสู่การพึ่งพาตนเองในสังคมนั้น และพัฒนาไปตามความต้องการของประชาชน

ในปัจจุบันประเทศไทยได้หันแนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาในระดับท้องถิ่น หรือการพัฒนาชนบท การพัฒนาเพื่อให้ "พึ่งตนเอง" (Self-Reliance) รัฐบาลได้กำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาชนบทแผนใหม่ขึ้น และ กำหนดแนวคิดเรื่องความจำเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ประชาชนที่ยากจน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ แนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้ (คณะกรรมการประสานงานโครงการรณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ กระทรวงสาธารณสุข 2529:3-4)

1. การพัฒนาที่มุ่งเน้นการกระจายงบประมาณ ไปในเขตพื้นที่ยากจนของประเทศก่อน โดยกำหนดพื้นที่ยากจนขึ้นมาโดยแบ่งเป็นหมู่บ้านก้าวหน้า ปานกลางและล่าช้า
2. การพัฒนาควรเน้นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนชนบทกำลังเผชิญเฉพาะหน้าอยู่ และใช้เทคนิควิธีการที่ง่าย ๆ โดยเน้นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาพัฒนาคนไม่เน้นการเพิ่มการผลิต เช่น โครงการธนาคารข้าว โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการพัฒนาดินเค็ม เป็นต้น

3. การพัฒนาแก้ไขปัญหามลพิษในหมู่บ้าน ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยการประสานองค์กรของประชาชนและของรัฐ (เช่น กม., กสท., คปค. ฯลฯ) ให้เป็นจริงมากยิ่งขึ้น

4. ควรวางแผนเป้าหมายของการพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด ทั้งความคิดความอ่าน การกระทำ ฯลฯ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาคน ระดับล่างตั้งแต่การค้นหามลพิษของตนเอง การวางแผนการแก้ปัญหามลพิษและการดำเนินกิจกรรมต่อไปซึ่งจะเป็นลักษณะจากล่างสู่บน (Bottom up)

3. ทฤษฎีสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการวิจัยนี้ เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการข่าวโทรทัศน์ภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์แม่ข่ายทั้งห้าสถานีที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพยายามทำหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์ระดับชาติ เพื่อแจ้งข่าวไปยังประชาชนผู้รับสารที่อยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ แนวความคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษานี้จึงต้องนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายทฤษฎีมาประกอบ เพื่อใช้เป็นแนวในการศึกษาเนื้อหาดังกล่าว ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา ตามการเรียบเรียงของ เดนิส แมคควอล (Denis McQuail) ได้แก่

3.1 ทฤษฎีสื่อมวลชนทาง เศรษฐศาสตร์การเมือง

ทฤษฎีนี้เน้นที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของสื่อมวลชน ให้ความสำคัญไปยังการวิเคราะห์โครงสร้างของการเป็นเจ้าของสื่อมวลชน และสนใจการปฏิบัติการของพลังทางด้านการตลาดของสื่อมวลชน ในแง่นี้สถาบันสื่อมวลชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่ายังมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองอย่างใกล้ชิดก็อยู่ก็ตาม การผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชนเหล่านี้ อยู่ภายใต้ความกดดันของความต้องการในการขยายตลาดและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของหรือผู้ประกอบการ (Garnham 1979)

ผลที่ตามมาก็คือ สื่อมวลชนขาดความเป็นอิสระ และมีความจำเป็นที่ต้องให้ความสนใจต่อตลาดที่มีขนาดใหญ่ หลีกเลี่ยงการเสี่ยงภัยในรูปแบบต่างๆ ละ เลี่ยงกลุ่มผู้รับสารสื่อมวลชนที่มีขนาดเล็ก และผู้รับสารที่มีรายได้น้อย

3.2 ทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน

ชื่อของทฤษฎีนี้ถูกใช้มาแล้วโดย แกรมสกี (Gramsci 1971) ในแง่ที่เป็น "อุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง" ทฤษฎีนี้ให้ความสนใจต่อตัวอุดมการณ์ ในฐานะที่เป็นรูป ลักษณะของการแสดงออก รวมทั้งวิธีการที่ทำให้เกิดความหมายขึ้น และกลไกของอุดมการณ์ ที่สามารถทำให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตาม ตลอดจนความสำเร็จของอุดมการณ์ในการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้รับสาร สื่อมวลชนจึงถือว่าเป็น "เครื่องมือของสื่อทางอุดมการณ์"

ในแบบจำลองเชิงการครอบงำนี้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือให้กับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ วิทยุที่ตัวสื่อมวลชนเองมีความเป็นอิสระที่ถูกจำกัดอยู่ในระดับหนึ่ง ส่วนเจ้าของและผู้ที่เกี่ยวข้องควบคุมสื่อมวลชนก็เป็นกลุ่มคนชนาเล็กที่มีผลประโยชน์อย่างมหาศาล ลักษณะของกลุ่มคนที่เข้ามาควบคุมสื่อมวลชนนี้จะมีลักษณะที่เหมือนกัน ในแง่ที่มีความต้องการให้สื่อมวลชนมีลักษณะที่เหมือนกับเป็นการผลิตสินค้าคราวละมาก ๆ และมีการเผยแพร่เนื้อหาสาระในลักษณะที่สามารถกระจายออกได้อย่างกว้างขวาง สื่อมวลชนจะต้องสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับทัศนะ และผลประโยชน์ของผู้ปกครอง ผลที่ตามมาก็คือ ชุมชนนั้น [ผู้รับสารในท้องถิ่น] ต้องพึ่งพาองค์การภายนอกหรือถูกควบคุมมาจาก เบื้องบน

3.3 แนวทางการศึกษาเชิง สังคม-วัฒนธรรม

แนวการศึกษานี้ ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของสำนักแพรง เวิร์ดประกอบด้วย แนวการวิเคราะห์เชิงมนุษยศาสตร์ และแนวการวิเคราะห์ทางด้านภาษา วิทยุมองผลงานของวัฒนธรรมมวลชนในแง่ที่ดี การศึกษาในแนวนี้ต้องทำความเข้าใจต่อความหมายและสถานภาพที่ถูกกำหนดให้แก่วัฒนธรรมมวลชน ซึ่งเป็นการพยายามที่จะหาข้ออธิบายให้แก่บทบาทของวัฒนธรรมมวลชนในการรวมเอาสมาชิกของสังคม ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ กัน เข้าไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

ดังนั้นความสนใจส่วนใหญ่ของแนวการศึกษานี้ จึงเน้นผลงานที่สื่อมวลชนผลิตออกมา และปรับบทบาทการใช้วัฒนธรรมมวลชน

3.4 แนวคิดเรื่อง "ผู้รักษาประตู" ((ผู้กรองสาร)(Gatekeeper))

แนวคิดนี้ได้ถูกใช้เป็นครั้งแรกโดย ไวท์ (White 1950) เพื่อที่จะบรรยายถึงกิจกรรมของบรรณาธิการ ที่จะต้องเลือกข่าวจนวนน้อยขึ้นจากข่าวที่มีจำนวนมากมายที่ส่งมาทางโทรเลขของสำนักงานข่าว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ การรักษาประตู หรือกิจกรรมการคัดเลือกข่าว เป็นเรื่องที่น่าให้ความสนใจเพราะว่าการศึกษาเรื่องการคัดเลือกข่าว ทำให้เราทราบถึงสิ่งที่เราเรียกว่า "คุณค่าของข่าว" ที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับสื่อมวลชน

ผลจากการศึกษาในเรื่องนี้พบว่า ส่วนหนึ่งของการคัดเลือกข่าว เป็นเรื่องของความต้องการขององค์กร และอีกส่วนหนึ่งเกี่ยวกับความต้องการของผู้รับสาร ซึ่งก็ต่างกันไปในสื่อมวลชนแต่ละประเภท นอกจากนี้ยังพบอีกว่าสื่อมวลชนเองก็ต้องการเนื้อหาข่าวบางประเภทมากเป็นพิเศษ และให้ความสำคัญกับ "ผู้ให้ข่าว" บางคนเป็นพิเศษอีกด้วย ความต้องการทางด้านข่าวนี้ บางส่วนก็ได้มีการวางแผนและจัดเตรียมมาให้โดยสำนักข่าว และบางส่วนมาจากความสัมพันธ์อันมีคุณค่าที่มีอยู่กับแหล่งข่าว

เมื่อนำแนวความคิดในเรื่องผู้รักษาประตูนี้มาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำข่าว ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาในประเด็นนี้ โดยภาพรวมแล้วพบว่าได้เกิดแนวคิด 2 แนวเกี่ยวกับกระบวนการทำข่าว (Denis McQuail:209-211) นั่นคือทัศนะต่อกระบวนการทำข่าวที่ได้รับรู้กันตามแบบสามัญสำนึก กับทัศนะ การทำข่าวที่ก่อตัวมาจากการวิเคราะห์เนื้อหาและองค์กรสื่อมวลชน ความแตกต่างระหว่าง 2 แนวคิดนี้ พอจะประมวลออกมาได้เป็น 4 หัวข้อย่อย คือ 1. เรื่องเหตุการณ์ที่จะนำมาเป็นข่าว 2. เกณฑ์สำหรับเลือกข่าว (คุณค่าของข่าว) 3. ความสนใจของสาธารณชนที่มีต่อข่าว 4. การรายงานข่าว ทัศนะจากกลุ่มที่ใช้สามัญสำนึกจะมองว่าคุณสมบัติของข่าวก็คือ การมีปฏิริยาตอบสนองต่อความเป็นจริง ส่วนกลุ่มที่เน้นการวิเคราะห์ หรือจะเน้นเรื่องธรรมชาติของกระบวนการคัดเลือกข่าวที่มีกฎเกณฑ์ และโครงสร้างที่ตายตัวแน่นอน สามารถเขียนลำดับขั้นตอนเป็นแผนผังของแนวความคิดแรกดังนี้

เหตุการณ์ ---> เกณฑ์การเลือกข่าว ---> รายงานข่าว ---> ความสนใจในข่าว

ลำดับชั้นคอนของ ทัศนคติต่อกระบวนการทำข่าวที่ได้รับรู้กันตามแบบสามัญสำนึก จะเริ่มจาก เหตุการณ์ต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้นมาอย่างไม่อาจจะคาดเดาได้ และ เหตุการณ์ที่ ผิดแปลกไปจากภาวะปกติ ต่อจากนั้น สื่อมวลชนก็จะมีปฏิกริยาตอบสนองด้วยการประยุกต์ เอาเกณฑ์การ เลือกข่าว เข้าไปจับคู่ ซึ่งแน่นอนว่าเกณฑ์ที่ใช้ นั้นย่อมมีปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ ด้วยตัวหนึ่ง เสมอ คือ เหตุการณ์นั้นจะต้องมีความสำคัญต่อสาธารณชนอยู่พอสมควร ต่อจากนั้น ผู้ทำข่าวจะประมวลเรื่องราวที่ถูก เลือกสรรมาแล้วทั้งหมดให้อยู่ในรูปของรายงานข่าวที่ตรง ไปตรงมา จากนั้นก็นำเสนอต่อสาธารณชนซึ่งอาจจะสนใจหรือไม่สนใจในข่าวนั้นก็แล้วแต่ ข้อมูลที่ส่งออกไปนั้นจะก่อให้เกิดปฏิกริยาต่างๆ กันจากสาธารณชนซึ่งก็ได้ เลือกสรรที่จะรับ ข่าวและ เลือกตอบสนองในระดับหนึ่ง เช่นกัน แนวความคิดของกระบวนการทำข่าวทัศนคติ ที่สอง เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

ความสนใจในข่าว ---> เกณฑ์การเลือกข่าว ---> เหตุการณ์ ---> รายงานข่าว

แผนผังแบบที่สองนี้ เริ่มค้นจากประสบการณ์ของผู้ทำข่าวที่รู้ว่า เรื่องแบบไหนที่ เป็นที่สนใจของมหาชน จากนั้นก็นำเอาความสนใจดังกล่าวมาตั้ง เป็นเกณฑ์ในการ เลือกข่าว โดยที่เกณฑ์นี้จะมีลักษณะคงที่และคงทน รวมทั้งยังต้องผนวก เอาข้อบังคับหรือข้อ เรียกร้อง ขององค์กรที่คนสังกัดอยู่และประ เภทข่าว เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย การที่ เหตุการณ์หนึ่งๆ จะ ได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าของข่าวก็ต่อ เมื่อ เหตุการณ์นั้นสอดคล้องกับเกณฑ์การ เลือกข่าว เท่านั้น การรายงานข่าวก็ เช่นกัน จะต้อง เขียนให้เข้ากับเกณฑ์ของข่าวซึ่งรูปแบบการ เขียนนั้น จะต้อง เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่องค์กรข่าวนั้นระบุเอาไว้ หรือ เขียนตามหลักปฏิบัติที่เคยทำกัน มา มิใช่ว่าจะ เขียนขึ้นมาจาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดจริงๆ หรือ เขียนตาม ที่ผู้ชมต้องการ จะทราบอย่างแท้จริง

สำหรับกระบวนการทำข่าวของสถานีโทรทัศน์แม่ข่ายในกรุง เทพมหานครนั้นรูปแบบการปฏิบัติงานข่าวจะมีลักษณะผสมผสานของแนวความคิดทั้งสอง คือ ฝ่ายข่าวจะนำ ความสำคัญกับ เหตุการณ์ หรือบุคคลที่เป็นข่าวนั้น ขณะเดียวกัน บางครั้งก็ใช้ประสบการณ์ ของนักข่าวในกรอบแนวคิด เกี่ยวกับข่าวของแต่ละสถานีในการ เลือกสรร เหตุการณ์ เพื่อผลิต เป็นข่าว ซึ่ง จะ เห็นได้ว่ามีลักษณะสอดคล้องกับแนวความคิดในเรื่องผู้รักษาประตู

3.5 กระบวนการไหลของข่าวสาร (Flow of Communication)

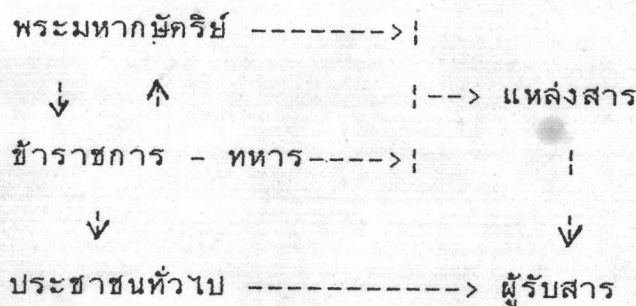
ในยุคนั้นของการศึกษาการสื่อสารมวลชน มีความเชื่อกันว่ากระบวนการไหลของข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังผู้รับสาร เป็นการไหลแบบชั้นคอนเทียว มีทิศทางที่แน่นอน และสามารถทำนายผลกระทบที่จะเกิดกับผู้รับสารได้ ซึ่งเป็นแนวคิดแบบทฤษฎีเข็มฉีดยา ต่อมาเมื่อได้มีการศึกษาเรื่อง เกี่ยวกับการไหลของข่าวสารมากยิ่งขึ้นก็พบว่าบางครั้งการไหลของข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังผู้รับสาร ไม่ได้เป็นการไหลแบบชั้นคอนเทียวเสมอไป ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะการไหลของข่าวสารได้ดังนี้ (ธนวดี บุญลือ 2528:8)

1. การสื่อสารแบบชั้นคอนเทียว (One Step Flow Communication) ทฤษฎีนี้มีมาแต่เดิมซึ่ง เชื่อว่าข่าวสารที่ผู้รับรับจากสื่อโดยตรงนั้นมีอิทธิพลมากต่อผู้รับ ต่อมาเมื่อผู้แย้งว่าข่าวสารที่ผู้ส่ง ส่งไปยังผู้รับนั้นไม่ถึงผู้รับส่วนใหญ่มุ่ทุกคน และทุกคนที่ได้รับข่าวสารนั้นก็ได้รับและเข้าใจไม่เท่ากัน ซึ่งแล้วแต่ภูมิหลังของแต่ละคน และลักษณะการเลือกรับสาร (Selective process) ที่แตกต่างกัน ดังนั้น อิทธิพลของข่าวสารที่มีต่อผู้รับสารจึงไม่เท่ากัน

2. การสื่อสารแบบสองชั้นคอน (Two Step Flow Communication) จากที่ใดกล่าวมาแล้วถึงอิทธิพลของข่าวสารที่มีต่อผู้รับสารแต่ละคนไม่เท่ากัน ทฤษฎีนี้จึงเสนอว่า จะต้องติดต่อกับสื่อสารกับผู้นำความคิดก่อน เพื่อให้ผู้นำความคิดนั้นเอาข่าวสารนั้นไปหาการสื่อสารกับบุคคลที่เขามีอิทธิพลและคุ้นเคยกันอีกที ซึ่งจะได้ว่าการสื่อสารแบบสองชั้นคอนนี้ เน้นความสำคัญของการสื่อสารแบบตัวต่อตัวมากในอันที่จะมีกลไกในการดำเนินการ เพื่อเผยแพร่ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้แก่ผู้รับสาร

3. การสื่อสารแบบหลายชั้นคอน (Multi Step Flow Communication) การสื่อสารแบบนี้เป็นการรวมการสื่อสารแบบชั้นคอนเทียว และสองชั้นคอนเข้าด้วยกัน หมายถึงว่า ในการที่ข่าวสารจะไปถึงผู้รับนั้น อาจจะไปผ่านสื่อหลายชนิดด้วยกัน เช่น ผู้รับอาจจะได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนหลายชนิด ในขณะที่อีกหลาย ๆ คนอาจจะได้รับข่าวสารโดยผ่านสื่อหลายชนิด ทั้งสื่อบุคคลและมวลชน แต่ละชั้นคอน ในการส่งข่าวสารนั้นขึ้นอยู่กับความตั้งใจของผู้ส่ง จำนวนผู้รับ ลักษณะของข่าวสาร และความสำคัญของข่าวสารที่มีต่อผู้รับ

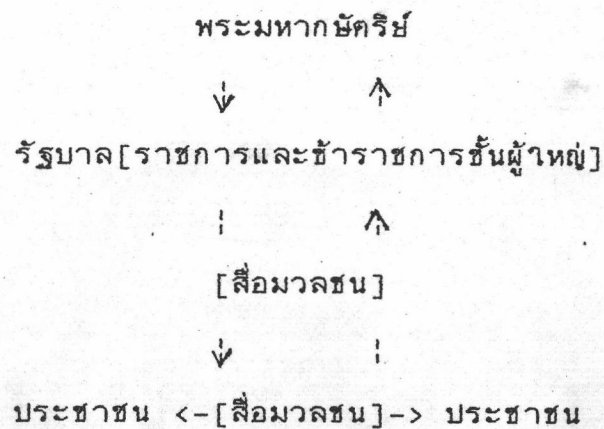
รอยทั่วไปรูปแบบการไหลของข่าวสารนี้เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารในสังคม เนื่องจากสังคมไทยสมัยโบราณนั้นเป็นระบบที่ได้รับอิทธิพลจากการเมืองการปกครองมาโดยตลอด ดังนั้นรูปแบบการไหลของของข่าวสารทุกชนิดในสังคมจึงได้รับอิทธิพลจากการเมืองการปกครองด้วย ระบบการปกครองของไทยพัฒนาจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก่อให้เกิด "ระบบเจ้านาย-ลูกน้อง" ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาด ขณะเดียวกันข้าราชการก็มีอำนาจมากอีกด้วย แม้ว่าในปัจจุบันระบบการปกครองของไทยได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม ระบบเจ้านายกับลูกน้อง ก็ยังคงอยู่ในสังคมแม้ว่าจะไม่มีลักษณะที่ชัดเจนเหมือนเช่นในอดีตก็ตาม การเมืองการปกครองของไทยที่พัฒนามาในรูปแบบดังกล่าวนี้เอง ข่าวสารส่วนใหญ่จะมีลักษณะการไหลจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่างเสมอ (top-down) กล่าวคือ ผู้มีอำนาจอยู่เบื้องบน ซึ่งอาจเป็นพระมหากษัตริย์โดยตรง หรือราชการถ่ายทอดอำนาจผ่านข้าราชการระดับสูง เปรียบเสมือน "ผู้ให้" ส่วนราษฎรซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่จะเป็น "ผู้รับ" ข่าวสารนั้นสามารถเขียนแผนผังแสดงลักษณะการไหลของข่าวสารในสังคมไทยสมัยโบราณได้ ดังนี้ (ชวรัตน์ เชิดชัย 2530: 45-46)

จะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยโบราณ ข่าวสารจะไหลจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่าง อยู่เสมอ แหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยจึงเกิดจากเบื้องบน ประชาชนหรือมวลชนผู้รับข่าวสารส่วนใหญ่จะเป็นเพียง "ผู้รับ" และหรือ "ผู้ปฏิบัติ" เท่านั้น

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สังคมไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและการเมือง ตลอดจนการดำรงชีวิตโดยทั่วไป ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยได้เปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครอง

แบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของชาติ ทรงใช้พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ให้เสรีภาพ และความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคน ประกอบกันในระยะหลังๆ รัฐบาลได้วางแผนที่ให้มีการพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการบริหารประเทศจึงมีลักษณะกระจายอำนาจมากขึ้น ประชาชนจึงมีโอกาสมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้ แทนที่การเสนอข่าวสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจะไหลจากบนสู่ล่าง เพียงอย่างเดียว เป็นส่วนใหญ่ ใ้ก็กลายมาเป็นการไหลจากข้างล่างขึ้นข้างบน (Bottom - Up) และการไหลของข่าวสารในทางราบหรือมา ไปกับการไหลของข่าวสารจาก เบื้องบนลงสู่ข้างล่าง เช่นเดียวกับสังคมไทยสมัยโบราณอีกด้วย รูปแบบการไหลของข่าวสารของสังคมไทยยุคปัจจุบันจึงมีลักษณะดังนี้(ชวรัตน์ เข็ชชัย:48-49)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันลักษณะการไหลของข่าวสารในสังคมไทยจะเป็นไปในลักษณะสองทิศทางทั้งจาก เบื้องบนสู่ข้างล่าง จากข้างล่างสู่เบื้องบน และในแนวระนาบ สิ่งที่น่าสนใจประการต่อมาก็คือความสมดุลย์ในการไหลของข่าวสารในแต่ละทิศทางนั้นอยู่ในสภาพที่เหมาะสม และเอื้ออำนวยต่อสภาพการพัฒนามากน้อยเพียงไร ซึ่งเป็นสิ่งที่นักวิชาการสื่อสารมวลชน รวมถึงผู้บริหารประเทศที่จะร่วมกันพิจารณาวางแผนการใช้สื่อมวลชนเพื่อเผยแพร่ข่าวสารในทุกๆ ระดับ ใ้ให้อยู่ในลักษณะการไหลของข่าวสารที่สมดุลย์ และสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน